

Опис досвіду роботи
вчителя зарубіжної літератури
навчально-виховного комплексу
„Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №1-гімназія”
м. Копичинці
Тернопільської області
Чорняк Зоряни Михайлівни

2022 рік

*Освіта, яка не вчить жити успішно в
сучасному світі, не має ніякої цінності*
Р. Кійосакі

Констатуємо факт - сучасний світ складний. Дитині недостатньо дати лише знання, значно важливіше навчити користуватися ними. Знання та вміння, взаємопов'язані з ціннісними орієнтирами учня, формують його життєві компетентності, потрібні для успішної самореалізації у житті, навчанні та праці. Наші діти вчать багато теорії, хоча ми свідомі, що зміст освіти та її методика мають бути наближені до практики. Менше теорії, а більше практичного застосування в житті. Як цю ідею має реалізувати учитель-словесник? Оскільки головним вектором розвитку системи освіти є насамперед посилення особисто-зорієнтованого спрямування освіти та забезпечення активності вихованців у освітньому процесі, то у центрі освітнього процесу є принципи, методи та підходи, які застосовує педагог-словесник, щоб умотивувати своїх вихованців і тоді ідея переродиться у результат: від гарного фахівця педагога до конкурентоздатного випускника.

Досягнення мети повної загальної середньої освіти забезпечується шляхом формування ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності. Тому важливо вчити дітей «як думати», а не «що думати» та забезпечити їм рівні можливості, але не рівність і допомагати опанувати для них нові знання.

Нова українська школа має стати для сучасного юного покоління ШКОЛОЮ РАДОСТІ, зорієнтованою на діяльнісне навчання, гармонійний розвиток і моральне виховання учнів, зокрема через їх прилучення до скарбниці художньої літератури різних країн і народів світу. На уроках зарубіжної літератури я, як педагог, маю можливість залучати учнів до вивчення кращих зразків світового письменства, сприяти їм пізнати світ і все найкраще в ньому. Читання світової класики допомагає учням розвинути почуття прекрасного, виробити власні критерії оцінювання явищ мистецтва, сприймати

«світове бачення» і вміння самостійно, аргументовано аналізувати художній твір.

«Зарубіжна література» як навчальний предмет, охоплює різноманіття національних літератур і містить величезний духовний потенціал, необхідний для української молоді початку третього тисячоліття. У процесі вивчення зарубіжної літератури учні мають змогу відкрити інші країни та культури крізь призму художніх творів, заглибитися у світ людських почуттів та стосунків, пізнати життя природи та суспільства, відчутти силу творчої фантазії та людської думки, критично мислити й співпереживати разом із літературними персонажами, краще розуміти себе та інших, цінувати «своє» (рідне, національне) і поважати «чуже» (значуще для розвитку власної особистості та української нації), сформувати гуманістичний світогляд і національну свідомість на основі громадянських пріоритетів і толерантності до інших народів, рас, національностей.

Я вважаю, що одним із головних завдань вивчення предмету «Зарубіжна література» в школі є не лише набуття знань про доробки письменників, окремі художні твори, літературні жанри та стилі, а передовсім покликане залучити учнів до процесу суб'єктивізації знань, пізнання довколишнього світу і самопізнання в процесі навчання, народження у свідомості школярів «власного тексту» культури, збагаченого особистісним «Я», що сприятиме розширенню емоційно-чуттєвого досвіду учнів, формуванню їхніх ціннісних орієнтацій і ставлень, залученню їх до міжкультурного діалогу через здобутки світового письменства.

Я моє глибоке переконання, що цей предмет сприяє формуванню в учнів уявлень про єдність світового літературного, культурного й цивілізаційного процесу і, в той же час, про самотність національних особливостей його конкретних складових, неповторність внеску до світової скарбниці людства кожної національної літератури, вивчення якої передбачено чинними програмами.

Сприяючи культурному зближенню України із країнами Європи і світу,

зарубіжна література є важливим чинником духовного розвитку української нації, виховання молодого покоління патріотів, відданих національним ідеалам і водночас відкритих до здобутків інших країн і народів.

Я, Чорняк Зоряна Михайлівна, працюю вчителем зарубіжної літератури з 2004 року. У 2017 році проходила чергову атестацію, в результаті якої встановлено кваліфікаційну категорію «Спеціаліст вищої категорії» та присвоєно педагогічне звання «Старший вчитель».

Стаж роботи, як вчителя-предметника – 20 років. Проблема, над якою працюю: «Навчально-творча діяльність та розвиток логічного мислення школярів в умовах НУШ на основі новітніх технологій». Працюю над проблемою вже другий рік і вкотре переконуюся в тому, що потрібно постійно розвивати важливі мислительні вміння: спостерігати явища і факти, виділяти їх ознаки (істотні і неістотні), порівнювати (знаходити схоже і відмінне), абстрагувати, класифікувати, узагальнювати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, робити самостійні висновки; сприяти розвитку комунікативних умінь та навичок учнів, а також збагачувати словниковий запас й удосконалювати усне і писемне мовлення школярів, виробляти вміння зв'язно висловлюватись, вчити контролювати правильність висловлювань, розвивати етику мовленнєвого спілкування.

У своїй діяльності використовую активну й інтерактивну моделі навчання, але перевагу надаю другій. Тому на уроках застосовую активні форми навчання: бесіду, дискусію, фронтальне опитування тощо. Під час навчання за інтерактивною моделлю використовую такі технології: роботу в парах, в малих групах, мікрофон, незакінчене речення, мозковий шторм, аналіз ситуації, імітаційні та рольові ігри, займи позицію.

Працюю над розвитком логічного мислення, творчих здібностей на уроці. З цією метою в побудову уроку включаю спеціальні вправи на формування умінь і навичок планування роботи, пошуку раціональних шляхів її виконання, критичного оцінювання результатів. Виходячи з того, що найголовнішим завданням учителя є навчити дітей вчитися, а це

неможливо без уміння читати і працювати з книжкою, тому я на уроках зарубіжної літератури пропоную дітям цікаві вправи, завдання і намагаюся поставити перед учнями завдання пізнавального та проблемного характеру, поєднати зв'язок змісту уроку із життям, з практикою та особистим життєвим досвідом школярів. Використовую міжпредметні зв'язки з метою формування цілісно-наукової картини змісту того чи іншого твору.

Звернула увагу на дослідження, які проводила Міжнародна програма з оцінювання освітніх досягнень учнів PISA-2018. Так от, у читацькій компетенції перевіряли здатність розуміти та інтерпретувати тексти, здатність пов'язувати кілька фрагментів інформації, робити висновки. Результат – «ключові компетентності не вповні відповідають усталеній в Україні традиції навчання читання в школі». Оскільки високий рівень читацької грамотності є не лише основою для успіхів в інших галузях і напрямках освіти, але й передумовою для плідної участі в більшості сфер дорослого життя, тому ми маємо зосередитися на формуванні навичок читання, які передбачають пошук, відбір, тлумачення, інтегрування й оцінювання інформації з усього наявного масиву текстів, пов'язаних із ситуаціями, що можуть виникати в реальному житті, за межами школи.

Особливу увагу я приділяю роботі з текстами, медіатекстами, розумінню прочитаного і виокремленню основного та пошуку інформації її застосування, враховуючи при цьому етичні принципи, які визначені правилами академічної доброчесності.

Згідно з Державним стандартом базова середня освіта охоплює два цикли – 5-6 класи (адаптаційний цикл) і 7-9 класи (базове предметне навчання). Відповідно курс зарубіжної літератури в основній школі має два етапи: 5-6 класи – прилучення до читання художньої літератури; 7-9 класи – системне читання художньої літератури. Тому особливу увагу приділяю викладанню зарубіжної літератури в 5 та 6 класах з огляду на інноваційний характер змісту й структури програми, яка починає реалізовуватися саме з цих класів. Я вважаю, що головне завдання сформувати в них стійкий інтерес

до художньої літератури, а також початкові вміння сприймати, аналізувати, інтерпретувати художній текст та медіатекст, використовувати елементи порівняння художніх творів, критично оцінювати інформацію з різних джерел. Домінантним у 5 та 6 класах, що неодмінно враховую при розробці і плануванні конкретних занять, є сприяння творчому самовираженню школярів у різних видах діяльності, зокрема із застосуванням цифрових технологій та розвитку естетичних почуттів та емоції учнів, а також формування умінь та навичок взаємодіяти (усно і письмово) в різних комунікативних ситуаціях, шукати потрібну інформацію щодо художньої літератури, зокрема в цифровому середовищі із дотриманням правил безпеки та академічної доброчесності. Працюючи над твором Марка Твена «Пригоди Тома Соєра», ми виготовляли панбуки і розкривали образи героїв за допомогою художнього і словесного мистецтва.

Також використовую простий **метод «Запитання до тексту»**. Розпочинаючи роботу з текстом, ставлю перед учнями завдання: скласти запитання репродуктивного поширювального й розвивального характеру. Потім проводимо конкурс на найцікавіше запитання. Цей метод допомагає розвивати такі ключові компетентності:

- ціннісно-сміслові (уміння визначати життєві цінності й мету, усвідомлювати своє місце в соціумі, ухвалювати правильні рішення);
- навчально-пізнавальні (уміння відрізняти факти від домислів, застосовувати різні методи пізнання, володіння вимірювальними навичками);
- комунікативні (уміння особистості застосовувати у конкретному різновиді спілкування знання мови; уміння взаємодіяти з людьми, що оточують її та перебувають на відстані; навички роботи в групі, володіння різними соціальними ролями).

Цікавим і дієвим є **метод «Рольова гра»**. Рольові ігри дозволяють учням зіграти певну роль у проблемній ситуації, що дає їм змогу подивитись на проблему зсередини. Такі ігри також полегшують участь у дискусії, коли учні соромляться відкрито висловлювати свою думку, але їм важливо її

висловити. Ми у 6 класі розігрували сюжети байок. Завдання ускладнила: виконуємо роль головних героїв без слів, граємо ролі і звірів і предметів і явищ тощо.

Розвиваємо ключові компетентності:

- ціннісно-сміслові (уміння визначати життєві цінності й мету, усвідомлювати своє місце в соціумі, ухвалювати правильні рішення);
- громадянські (уміння активно, відповідально й ефективно реалізовувати права й обов'язки);
- навчально-пізнавальні (уміння відрізняти факти від домислів);
- комунікативні (навички роботи в групі, володіння різними соціальними ролями);
- міжпредметні естетичні (уміння виявляти естетичне ставлення до світу в різних сферах діяльності людини; оцінювати предмети та явища, їхню взаємодію, що формується під час опанування різних видів мистецтва);
- соціальні (уміння продуктивно співпрацювати з партнерами у групі й команді, виконувати різні ролі й функції в колективі).

У 7-9 класах працюємо над формуванням системного читання художньої літератури. Щодо старшої школи, то намагаюся акцентувати увагу на творчо-критичному читанні художньої літератури.

Практикую у своїй роботі *метод «Рекламна пауза»* для узагальнення й систематизації знань. Наприклад: за темою «Антична література» учні 8 класу отримали завдання виготовити рекламний буклет. Як результат – ми з'ясували рівень опанування програмового матеріалу.

Розвиваємо ключові компетентності:

- ціннісно-сміслові (уміння визначати життєві цінності й мету, усвідомлювати своє місце в соціумі, ухвалювати правильні рішення);
- навчально-пізнавальні (уміння відрізняти факти від домислів);
- інформаційна (уміння використовувати інформаційно-комунікаційні технології та відповідні засоби для виконання особистісних і суспільно значущих завдань);

- комунікативні (навички роботи в групі, володіння різними соціальними ролями);
- міжпредметні естетичні (уміння виявляти естетичне ставлення до світу в різних сферах діяльності людини; оцінювати предмети та явища, їхню взаємодію, що формується під час опанування різних видів мистецтва);
- проектно-технологічні (уміння застосовувати знання, навички й особистий досвід у предметно-перетворювальній діяльності);
- соціальні (уміння продуктивно співпрацювати з партнерами у групі й команді, виконувати різні ролі й функції в колективі).

Цікавим є *метод «Відгадай. Хто я?»*. На уроці пропоную учням виступити від імені персонажа або автора, не називаючи, а лише описуючи себе, однокласники називають ім'я незнайомця і ставлять йому запитання відповідно до сюжету чи біографії.

Розвиваємо ключові компетентності:

- навчально-пізнавальні (уміння відрізнити факти від домислів);
- комунікативні (навички роботи в групі, володіння різними соціальними ролями);
- соціальні (уміння продуктивно співпрацювати з партнерами у групі й команді, виконувати різні ролі й функції в колективі);
- особистісного самовдосконалення (навички фізичного, духовного, інтелектуального саморозвитку).

В основній школі працюємо над проектами. Так, учні 7 класу після прочитання твору О.Гріна «Пурпурові вітрила» розробили і презентували цікавий проєкт «Корабель мрій».

Спираючись на Державний стандарт і навчальну програму, я намагаюсь реалізовувати сучасні підходи до вивчення літератури в школі. У 8-9 класах домінують історико-літературний і жанрово-родовий принципи побудови програми, відповідно ми з учнями розробляємо інтелект-карти, що значно полегшує знайомство із загальним уявленням про перебіг літературного процесу. Також школярам пропоную, відповідно до програми,

для вивчення ті художні твори та явища, які репрезентують певну добу і водночас відповідають особливостям саме їхнього віку. Із метою забезпечення переходу від далеких часів до сучасної літератури ми з учнями занурюємось у літературний світ сьогодення, який дозволяє вивчати поруч із «золотою класикою» популярні серед молоді різних країн і народів сучасні твори. Так, з учнями 8 класу намагались знайти вихід із кола проблем, які створили самі ж підлітки у творі В.Голдінга «Володар мух».

У 10–11 класах уявлення про літературний процес та його складники ми поглиблюємо за допомогою спеціального текстуального аналізу доволі непростих для розуміння підлітками окремих шедеврів світової літератури («Одіссея» Гомера, «Божественна комедія» Данте, «Гамлет» В. Шекспіра, «Фауст» Й. В. Гете, соціально-психологічні й філософські романи та п'єси ХІХ–ХХ століть тощо). Я намагаюся використовувати технологію критичного мислення, яка дає більше можливостей для поглибленого аналізу вершинних творів. Дієвим є метод «Прес». Так, при опрацюванні роману «Портрет Доріана Грея», ми, використавши даний метод, роздумували над запитанням «Лорд Генрі - благородний наставник, що навчає, чи «змій-спокусник»? Школярам припала до душі освітня технологія Storytelling – це оброблення й передавання інформації. При вивченні теми «Нові тенденції у драматургії кінця ХІХ – початку ХХ століть» саме ця технологія допомогла завершити історію Нори із твору Г.Ібсена «Ляльковий дім».

Так, складно із опрацюванням великих текстів. Причин дві: обмежена кількість і годин, і текстів та інтерес школярів до читання залишає бажати кращого. Тому вихід з даної ситуації вбачаю у застосуванні на уроках логічних схем-конспектів (ЛСК). Особистий досвід показав, що використання на уроках літератури ЛСК дозволяє учням вільніше орієнтуватися (під час аналізу художнього твору) в проблемних ситуаціях, засвоювати оглядові теми, робити висновки, давати характеристику героям. Пояснюючи матеріал, спираюсь на ЛСК, яка знаходиться перед очима учнів, і свідомо чи підсвідомо відкладається в пам'яті. Так, при вивченні твору

Данте Аліґ'єрі «Божественна комедія» ми користувались ЛСК. Такі схеми використовую при вивченні літературних напрямів, течій, коли знайомимось із певною суспільно-літературною добою.

Я вважаю, що однією з найбільш гострих проблем у викладанні зарубіжної літератури залишається проблема аналізу художнього твору. З огляду на значне зростання обсягу навчального матеріалу для мене є прийнятним компаративний аналіз художніх творів, який впроваджую у практику. Метою шкільного компаративного аналізу є не тільки знаходження у творі відповідностей і відмінностей, тобто здійснення порівняння заради порівняння, а й необхідність форм. Тому часто застосовую цей метод на своїх уроках. При вивченні античної літератури ми робили порівняльний аналіз поем "Енеїди" Вергілія та "Енеїди" Котляревського. Учні, порівнюючи зміст цих поем, швидко знаходять відповідності.

Під час вивчення зарубіжної літератури в усіх класах намагаюсь використовувати сучасні педагогічні технології (комп'ютеризоване навчання, інтерактивні види і форми роботи), які збільшують пізнавальну самостійність учнів та мотивують потребу розвитку їхньої читацької культури. Серед інтерактивних форм роботи на уроках зарубіжної літератури практикую навчання учнів у парах, мікрогрупах, групах, що здебільшого застосовую під час пошуку та аналізу інформації, виконання практичних завдань, підготовки диспутів, семінарів, різноманітних творчих завдань тощо. З метою надання школярам більших можливостей для спілкування, висловлювання власних думок і почуттів домінантною формою навчання на уроках зарубіжної літератури в усіх класах обов'язково присутній діалог, під час якого виявляється рівень знань учнів.

З метою зацікавлення і піднесення ефективності вивчення школярами зарубіжної літератури, я використовую мультимедійні технології.

Вважаю, що застосування інформаційних технологій під час вивчення зарубіжної літератури має декілька особливостей. Головна мета — передача учням певної суми знань і людського досвіду. Нові технічні можливості, зокрема

використання електронних презентацій, дозволяють урізноманітнити освітній процес і досягати поставлених цілей. Технології дистанційного навчання опанувала, адже це був новий виклик не лише для мене а й для системи освіти в цілому. Дана технологія вимагає нових знань та умінь, швидкого реагування, обрання дієвих онлайн-інструментів для проведення занять, причому як від учителів, так і від учнів. Я практикувала на уроках проходження онлайн-тестів (ресурс «На Урок»), розробляла власні тести (додаток gmail) Google форми. Також використовувала різні додатки: Padlet, Zoom, Google Classroom, Youtube, Viber. Користуюсь даними ресурсами і під час проведення навчання на уроках онлайн.

У своїй роботі використовую:

- ІКТ;
- електронні підручники;
- окремі типи файлів (зображення, відео-, аудіо-, анімації);
- мультимедійні комп'ютерні презентації, зокрема таких видів:
  - презентації для лекційного викладу матеріалу;
  - презентації для повторювально - узагальнювальних уроків;
  - презентації для уроків перевірки знань.

Маючи доступ до Інтернету, я можу продемонструвати учням фільми, які пересічний школяр ніколи не переглядає по телебаченню. Таким чином учні залучаються до пошуків альтернативних джерел інформації, «виводяться» за межі шкільного підручника, мають нагоду ознайомитися з різними поглядами на питання, що вивчаються. Перегляд анімаційного фільму «Енеїда» за Іваном Котляревським та уривків фільму «Троя» - крок до дискусії: першоджерело, спільне, час, тощо. Буктрейлер «Ромео і Джульєтта», уривків вистав, наприклад «Оскар і Рожева пані», не тільки забезпечує рівень унаочнення навчального матеріалу, знайомить учнів із справжніми мистецькими здобутками театру і кіно, але й сприяє формуванню стійкого читацького інтересу. Ми порівнюємо, намагаємось розгадати таємниці режисера: чому саме так він подав даний сюжет тощо.

Традиційним стало створення презентацій під час вивчення біографії письменника, з огляду на постійний брак часу при розгляді таких тем, даю можливість дітям «доторкнутися» до людини і її життя, наближую хрестоматійні образи до дитячих сердець.

Щодо уроків виразного читання зауважила, що найбільше учням подобаються уроки-конкурси виразного читання напам'ять, коли вони виступають у ролі конкурсантів і журі. Головні напрями освітньої діяльності в школярів на уроках виразного читання – це не лише механічне читання тексту, а й ґрунтовне осмислення його (виділення головних думок, теми, упорядкування планів зображення), а також розвиток логічного мислення, вміння аналізувати, узагальнювати власні судження. Головне завдання, яке ставлю перед учнями, – вироблення умінь аргументовано висловлювати власні судження, уміти добирати й використовувати усні та письмові відповіді, наводити доречні приклади й цитати з текстів, бути максимально конкретними та доказовими у висловлюванні своїх поглядів.

Дійсно, немає меж самовдосконаленню. Прагну іти в ногу з часом. Фахові журнали, різноманітна методична література, передовий педагогічний досвід, Інтернет, мас-медіа, вебінари, які проходила, онлайн-курси на платформах Prometheus, EdEra, «На Урок», «Всеосвіта», «Дія. Цифрова освіта», навчання в ТОКІППО є невичерпним джерелом пізнання світу літератури. Готуючись до уроків, використовую елементи передового педагогічного досвіду, опираючись на напрацювання вчителів Зубко Л.П., Кушицької Г.В., Дячок С.І., Каєнко О.В., Сич Л.М., Зелінської О.М..

Хочу зазначити, що дуже багато корисної і цікавої інформації черпаю на сторінках групи "Методичні родзинки уроків зарубіжної літератури», засновником якої є Л.Сич.

Велику увагу приділяю роботі з обдарованими дітьми. Співпрацюю із керівником літературно-драматичного гуртка, організовуємо і проводимо конкурси читців, творчі зустрічі, театралізовані дійства, конкурси-виставки «Світ літератури фарбами». Мої учні випробовували свої сили на онлайн-

олімпіадах на сайтах «На Урок», «Всеосвіта», у грі Suflower. Творчі роботи учнів друкуються на шкільному сайті та у соцмережах.

А також мої вихованці є неодноразовими призерами II етапу конкурс-захисту науково-дослідницьких робіт у МАН та обласного літературного конкурсу МАН «Акорди творчості».

Мої розробки були опубліковані на інтернет-сайті «Шкільний світ», «Методичний портал» та «На Урок».

Я – керівник кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін, яка працює у закладі освіти, беру активну участь у засіданнях. Неодноразово виступала з тематичними доповідями, презентувала власний досвід роботи. Учасник обласної творчої групи вчителів зарубіжної літератури. Тренерка учителів зарубіжної літератури, які підвищували кваліфікацію за освітньою програмою «Професійна діяльність учителя щодо формування ключових та предметних компетентностей відповідно до «Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти « Нова українська школа»».

Позакласна робота є невід’ємною складовою освітнього процесу, тому як вчитель-предметник організуюю і проводжу різноманітні виховні заходи.

У своїй роботі не забуваю про таку істину: викладання літератури не може перетворитися на перелік творів без проникнення у їх глибинну сутність. Основне завдання, яке ставлю перед собою, полягає у тому, щоб виховати читача, навчити інтерпретувати художні твори, сприймати кожний твір як цілісність, як неповторний світ і тим самим увиразнюю актуальну, як ніколи, думку нашого великого співвітчизника Василя Сухомлинського: «Вчитимемо дитину думати, відкриємо перед нею першоджерело думки – навколишній світ. Дамо їй найбільшу людську радість – радість пізнання!».